

„ÎNTREȚINEREA ARMATEI ROMÂNE DEALUNGUL TIMPURILOR” – O CARTE CU ADEVĂRAT NECESARĂ PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT UNIVERSITAR

„ROMANIAN ARMY MAINTENANCE ALONG TIMES” – A TRULY SIGNIFICANT BOOK IN THE PROCESS OF ACADEMIC EDUCATION

Cdor. (r) prof.univ.dr. Rotaru JIPA*
Col. (r) prof.univ.dr. Benone ANDRONIC**

Articolul este, în fapt, o recenzie a unei cărți de o mare valoare documentară, apărută în anul 1941, despre Intendența Armatei Române.

În concluziile Serviciului Istoric al Marelui Stat Major asupra lucrării se arată că: „Lucrarea are o deosebită valoare, iar publicarea ei ar reprezenta un mare interes și folos, nu numai pentru militarii profesioniști, combatanți și necombatanți, dar și pentru organele chemate la conducerea statului și treburilor obștești”¹.

Am considerat necesară această recenzie, cu atât mai mult cu cât anul viitor (2017) se împlinesc 160 de ani de la înființarea serviciului special al administrației militare românești.

The present article is actually a book review of a highly significant book on the Intendance Branch of the Romanian Army.

The conclusions of the History Service of the General Staff upon the paper show that “this is a highly valuable book and its publishing would be of great use and interest, not only for professional military personnel – be they combatants or non-combatants – but also for the leadership bodies called upon to run the country’s affairs to the public benefit of everyone”.

We considered it necessary to initiate this process of reviewing the book, as next year (2017) there have been 160 years since the special service of Romanian military management was founded.

Cuvinte-cheie: istorie națională; fapt istoric; operă încă necunoscută; restituire; lucrare de o mare valoare documentară.

Keywords: national history; historical fact; a work still unknown; restitution; highly valuable documentary work.

De-a lungul veacurilor s-au conturat, prin strădania înaintașilor, a cronicarilor și a învățaților, în primul rând, rosturile istoriei, în prim-plan situându-se argumentarea originii românilor, a continuității și a statorniciei lor pe aceste meleaguri, dar mai ales formarea și dezvoltarea conștiinței de neam și rolul de îndrumător moral și cultural al acestei „magistra vittae” în viața unui popor. Și, nu în ultimul rând, trebuie amintit rolul istoriei în epoca modernă, acela de pârghie și armă, totodată,

în lupta românilor pentru realizarea justelor lor drepturi de independență și unitate națională.

Cum în sinteză se exprima marele învățat și om politic al secolului al XIX-lea, Mihail Kogălniceanu, în *Cuvântul introductiv la Cursul de Istorie Națională*, ținut la Academia Mihăileană în Iași, 24 noiembrie 1834: „... istoria, după Biblie, trebuie să fie, și a fost totdeauna, cartea de căpetenie a popoarelor și a fieștecărui om: pentru că fieștecare stare, fieștecare profesie află în ea reguli de purtare, sfat la îndoielile sale, învățătură la neștiința sa, îndemn la slovă și la faptă bună”².

Faptul că de-a lungul veacurilor, această nobilă misiune a istoriei s-a aflat în plan central îl demonstrează nenumăratele bătălii și jertfe ale românilor pe altarul libertății și unității naționale.

* *Universitatea Națională de Apărare „Carol I”*

** *Universitatea Națională de Apărare „Carol I”*

e-mail: benoneandronic@yahoo.ro

Și chiar dacă, în anumite epoci, cercetarea istorică a fost *dirijată*, nu de puține ori, spre orientări neadecvate și spre țeluri improprii însuși interesului național, adevărul, așa cum a fost el scris cu sângele înaintașilor atunci când s-a produs evenimentul sau fenomenul istoric, a ieșit până la urmă la suprafață. Este un privilegiu, pentru generația actuală de cercetători în domeniul istoriei, faptul că se pot racorda, fără nicio restricție sau interdicție, la rădăcinile adânc implantate în solul fertil al istoriografiei naționale, definită de la origini prin patriotism ardent, profesionalism de cea mai înaltă ținută și spirit obiectiv nealterat de considerente conjuncturale.

În amplul proces *restituția in integrum* pe astfel de principii, a principalelor pagini de istorie națională se înscrie în ultimii ani, cu rezultate din ce în ce mai valoroase și istoriografia militară. În majoritatea lucrărilor apărute după decembrie 1989, menite a repune în drepturi adevărurile fundamentale ale istoriei noastre militare, fiind deja evidente o serie de mutații caracterizate, pe de o parte, prin debarasarea de lestul subiectivismului, voluntarismului și dogmatismului ideologic, specifice perioadelor dictatoriale, iar pe de altă parte prin obiectivitate, simț de răspundere, îndrăzneală în gândire și respect pentru adevăr.

Unor asemenea comandamente ne străduim a răspunde și noi prin prezenta recenzie. Ea se înscrie într-un mai amplu program de repunere în valoare și de redare în circuitul științific a acelor idei și principii valoroase, care au fost elaborate de înaintași, pe baza experienței Primului Război Mondial, în perioada interbelică, menite a valorifica tradițiile, gândirea și practica militară a înaintașilor. Cu atât mai mult, cu cât este de acum bine conturat faptul că în plenitudinea activității teoretice militare, perioada dintre cele două războaie mondiale a fost una dintre cele mai fecunde, iar factorul hotărâtor al progreselor (destul de importante) înregistrate în domeniul gândirii militare românești l-a constituit inițiativa, efortul și capacitatea unor valoroase cadre de generali și ofițeri animată de pasiunea pentru studiul artei militare și ridicarea oștirii române la nivelul unei armate moderne. Și aceasta în pofida unor greutăți, mai ales materiale, foarte greu de surmontat cu care s-a confruntat activitatea teoretică militară, în general, în această perioadă.

Una dintre trăsăturile caracteristice ale evoluției gândirii militare românești în perioada în care a

fost scrisă și lucrarea pe care o supunem atenției a constat în diversificarea preocupărilor, varietatea temelor abordate și afirmarea unor teoreticieni care se specializează în domenii distincte ale științei militare. Astfel, problemele teoretice generale ale războiului și armatei, ale doctrinei militare, sunt abordate pe larg în scrierile unor autori, cum ar fi: generalul C.N. Hârjeu, generalul Ion Jitianu, maiorul Ion Cernăianu, maiorul Radu Dinulescu, căpitanul Mircea Tomescu, maiorul Octav Vorobchievici; problemele de strategie militară în lucrările colonelului Florea Țenescu, generalului Ioan Sichitiu și colonelului Alexandru Ioanițiu; în domeniul tacticii generale și al tacticii armelor, printre alți autori se afirmă colonelul Ilie Șteflea, locotenent-colonelul Paul Teodorescu, colonelul Nicolae Stoenescu, maiorul Gheorghe Ionescu-Sinoie, locotenent-colonelul Polihron Dumitrescu, comandorul Alexandru Sabini, locotenent-colonelul M. Andronescu, maiorul Ghiorghe Ștefănescu, locotenent-colonelul Al. Pastia; problemele de organizare, instruire și educare sunt tratate în mod special în lucrările generalilor Constantin Dragu și Nicolae Alevra, ale colonelului Ioan Manolescu; în domeniul istoriei și geografiei militare se remarcă activitatea generalilor Radu Rosetti, Alexandru Rizeanu, Ion Anastasie sau ale locotenent-colonelului Constantin Verdeș.

Și dacă acești autori au abordat, cu predilecție, problemele generale ale războiului și ale armatei, ale organizării acestuia, ale doctrinei militare, de strategie și tactică, mai puțini sunt aceia care au avut predilecția de a se apleca asupra rolului și a locului diferitelor categorii de forțe și genuri de armă, în cadrul forțelor armate și al ducerii războiului.

În această categorie se înscriu și strădaniile încununat de succes ale maiorului de administrație Anastasie Tomița Răzășul, în cartea sa, *Gospodăria militară la români de la Dacia Traiană la România Reîntregită*, apărută la Tipografia „Viața Literară” din București, în anul 1941, cel care pe baza unui minuțios și aprofundat studiu în arhive, dar și în lucrări bibliografice de mare valoare, reușește să abordeze o adevărată monografie a uneia dintre cele mai grele și în același timp cel mai puțin cunoscute arme, din ansamblul forțelor armate, cea a administrației militare. Când facem această afirmație, subscriem în totalitate ideii autorului care străbate lucrarea de la prima și până la ultima pagină, cea potrivit căreia, în toate timpurile, arma

intendenței a fost de cea mai mare importanță pentru starea generală a trupelor și pentru obținerea deciziei pe câmpul de luptă.

Investigația amplă cumulată cu un talent de excepție, la care s-a adăugat fără drept de tăgadă afecțiunea autorului pentru arma pe care a servit-o o viață întreagă, i-au permis autorului să elaboreze o lucrare de o valoare aparte, foarte bine structurată pe capitole și subcapitole, folosind o periodizare cât mai realistă, pentru a ne prezenta un tablou cât mai veridic al evoluției administrației și gospodăririi armatei, începând din cele mai vechi timpuri și până la perioada scrierii cărții. Se prezintă astfel cititorului o amplă problemă cu referire la principalele momente și evenimente din evoluția armei intendenței, de la organizarea și înzestrarea oștirilor strămoșilor noștri – getodacii; evoluția înzestrării și asigurării cu mijloace materiale a oștilor române în epoca feudală, rod al atenției acordate de marii noștri voievozi și domni: Alexandru cel Bun, Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Vasile Lupu, Constantin Brâncoveanu și mulți, mulți alții, gospodăririi oștilor române; mutațiile ce se produc în epoca modernă, îndeosebi după făurirea armatei permanente și modernizarea acesteia prin reformele întreprinse de domnitorul Alexandru Ioan Cuza; marile examene pe care le trec serviciile armatei în Războiul de Independență din 1877-1878 și în Primul Război Mondial ș.a.

Nenumărate sunt învățămintele ce se desprind din lecturarea cărții maiorului de administrație Anastie Tornița Răzășul.

Intendența noastră militară, de la întemeierea ei și până în prezent, a constituit o parte inseparabilă în evoluția armatei române și suntem convinși că-și merită toată atenția și trebuie să fie cinstită așa cum se cuvine.

Cunoscând ce rol a avut intendența în evoluția armatei noastre, vom ști să o prețuim și să-i acordăm atenție cuvenită în istoria artei militare.

Oprindu-ne o clipă din calea fără de întoarcere a vremurilor, „sărutând îndeaproape zările trecutului”, să ne aducem aminte că după Tratatul de la Paris din anul 1856 aveau să ia naștere în anul următor, în Armata Moldovei, ca organ independent de celelalte arme, intendența noastră militară.

Acel eveniment istoric, întemeiat pe adevărul documentar, constituie astăzi actul care ne dă dreptul să afirmăm că fără noi, intendenții armatei, viața acesteia nu poate exista.

Privind astfel, în prelungirea anilor care s-au scurs, rezultatele dobândite, descoperim sâmburele intendenței în armata noastră, iar realitatea lui concretă ne arată adevărul celor afirmate.

Istoria se întemeiază pe fapte și faptele se sprijină întotdeauna pe vrednicia oamenilor.

Omul destoinic este creator de valori istorice.

Așa s-au desfășurat la noi lucrurile în trecut.

Hatmanul oștirii moldovenești, constatând că întreținerea trupelor de sub comanda sa nu se face în deplină rânduială, raportează, în anul 1857, acest neajuns³.

Căimăcăniții Moldovenești, propunând a se crea independent de celelalte arme un organ militar pentru întreținerea oștirii. El a cerut, așadar, în acel an, organizarea în armata moldovenească a unei „secții de intendență militară”, care a și luat ființă⁴.

Mândria noastră profesională este cu atât mai puternică când ne gândim că intendența militară este de origine națională, înființată din inițiativa și nevoile proprii, și nu cum s-a crezut multă vreme, împrumutată după modelul armatelor străine.

Misiunea militară franceză chemată de Alexandru Ioan Cuza, după unirea principatelor, pentru a ne sprijini în organizarea armatei, a găsit deja înființată, cu câțiva ani în urmă, intendența.

O precizare în această privință se impune încă de la început. Anul 1857 nu este anul înființării gospodăriei militare, aceasta existând dintotdeauna în armată, înființat odată cu nevoia întreținerii ei, ci anul înființării unui serviciu special al gospodăriei militare – Serviciul Intendenței.

Izvoarele istorice sunt de necontestat, ele demonstrând că armatele noastre pământene, încă de la întemeierea lor, nu au avut o gospodărire militară distinct organizată, dar au avut în schimb o îndelungată tradiție, un sistem propriu de întreținere al nației și al oștirii ei, prin care și-a întreținut de-a lungul vremurilor traiul luptătorilor.

Menționăm că acesta este și scopul acestei recenzii din care se vede că, de la Dacia Traiana la România reîntregită, materialul documentar existent probează, fără drept de tăgadă, că întreținerea armatei nu ar fi fost posibilă fără munca migăloasă și pasionată a înaintașilor noștri.

Cititorul va putea constata, de altfel, singur, urmărind paginile lucrării, că gospodăria noastră militară își are izvorul în însuși instinctul de conservare al ostașului, fiindcă nu a existat și nu va exista, în trecut și în viitor, armată fără ca la

întreținerea existenței sale să nu contribuie factorul administrativ.

Gospodăria noastră militară, descifrându-i obârșia și desfășurarea în mersul timpului, a urmat aceeași evoluție istorică pe care au urmat-o, de-a lungul secolelor, neamul și armata.

Nu putem însă a nu aminti un adevăr.

Istoricul întreținerii trupelor noastre pământene, deși a străbătut vremurile alături de neam și oștirea lui, nu beneficiază decât de foarte puține izvoare documentare.

Afirmația lui Dimitrie Cantemir, precum că „românilor le-a plăcut mai mult să îndeplinească fapte istorice decât să le scrie”⁵, are un foarte bogat substrat de adevăr.

Cartea de față a fost scrisă folosindu-se izvoare documentare legate de istoria noastră națională care, în toate articulațiile ei organice, se leagă de luptele pe care le-au dus strămoșii noștri neîntrerupt în decursul veacurilor.

Nu este, deci, o lucrare documentară, ci însăși istoria întreținerii trupelor oștirii românești în lungul marilor frământări ale destinului, întemeiată pe faptul istoric.

Intendența și Administrația noastră militară își ridică pentru prima oară, în întregime, scheletul arhitectural al monumentului lor istoric. Și aceasta pentru că – mărturisim cu durere – Intendența și Administrația noastră militară, deși își au originile și evoluția în izvoarele noastre naționale, nu au avut până acum nicio lucrare care să trateze, în mod științific, întregul istoric al întreținerii trupelor românești în cursul veacurilor.

Prin recenzia cărții maiorului de administrație Anastasie Tornița Răzășul, am încercat să supunem atenției cititorilor, și nu numai, o operă pe nedrept uitată, în care Intendența și Administrația noastră militară își descoperă originea și evoluția lor istorică.

Timpul prin care trecem reînviind, mai tare ca oricând, legătura noastră cu trecutul ne impune ca din substraturile adânci ale izvoarelor noastre naționale, tradițiile și creațiile înaintașilor, să înălțăm pe temeiul istoriei flamura trecutului și năzuințelor noastre viitoare.

Intendența și Administrația Militară nu au, într-adevăr, stilul militar al celorlalte arme. Ființa ei organică este învăluită discret în cadrul tăcerii și al modestiei.

Este cea dintâi la muncă și cea din urmă la onoruri. Acesta nu este un adevăr neprielnic. Este noblețea însăși a profesiei.

Lucrul în gospodăria armatei, ca și în viața unei familii, înfăptuit dintr-o muncă încordată și permanentă, creează ordinea și rostul însuși al intendenței și al administrației militare. Este temeiul tendinței și al virtuților noastre morale și profesionale.

Doctrina gospodăriei noastre românești este munca neîntreruptă, onestitatea și competența, voința și altruismul, devotamentul și creația constructivă, fără preget, în toate timpurile și împrejurările.

Fiindcă astfel, după cum dintre toate organele corpului omenesc, inima nu are niciodată repaus, tot astfel, dintre toate armele și serviciile armatei, intendența, colaborând neîntrerupt la întreținerea trupelor, nu cunoaște răgaz.

Viața armatei își urmează destinul său istoric și întreținerea ei cere mereu străduințe încordate și neîntrerupte.

Adevărul în această privință este limpede. Luptele pot deseori să înceteze. Organismul oștirii, însă, trebuie zi de zi întreținut. El cere, clipă de clipă, întreținerea și întărirea energiilor.

Gospodăria noastră militară, având așadar un trecut și o tradiție, întemeiate pe fapte care au prins rădăcini în viața oștirii neamului și a țării, a pătruns cu adânci rezonanțe în istoria noastră militară și națională.

Rolul Administrației și al Intendenței Militare a mers în acord cu progresul tehnico-științific și crește tot mai mult, în măsura în care se dezvoltă rolul armatelor în războiul modern.

Națiunea înarmată, războiul total, concepte militare cu largă răspândire, stăpânesc astăzi întreg izvorul de bogății al națiunilor.

Toate resursele ar trebui să fie atrase astăzi la apărarea națională și la satisfacerea nevoilor trupelor pentru a trăi și a lupta.

Intendența Militară, pătrunzând așadar în toate ramurile producției economice ale națiunii, satisface în măsura trebuințelor nevoile de întreținere ale armatei.

În marile frământări ale războiului, când mijloacele de întreținere lipsesc și nevoile cresc, așa cum s-a întâmplat în trecutul nostru nu prea îndepărtat, intendența, credem noi, își va mări mai mult cadrul atribuțiilor, alimentând adeseori până

și populația civilă aflată în suferință cu hrană și îmbrăcăminte.

Experiența trecutului ne arată că sărăcia națiunilor a fost întotdeauna producătoare de instabilitate socială, după cum neputința în a satisface nevoile armatei poate duce la suferințe și indisciplină.

Intendența devine în asemenea cazuri nu numai o instituție militară, ci un adevărat organ de gospodărie națională.

Rolul ei nu numai că nu s-a micșorat, cum se întâmplă cu alte instituții, dar dimpotrivă, cu cât dezvoltarea armatelor și a apărării naționale este mai extinsă, cu atât rolul ei crește mai mult.

Spiritul vremurilor impune pretutindeni, unde este un om sau o instituție, mijloace economice pentru conservarea și întreținerea lor. Așa este și astăzi, așa a fost în trecut, așa va fi întotdeauna.

Viața armatei și a națiunii își urmează cursul neîntrerupt și gospodăria militară, având valoare și existență permanentă, va rămâne factorul determinant în întreținerea oștirii și a populației.

Experiența trecutului este hotărâtoare. Ea creează valori și principii care supraviețuiesc veacurilor. Așa s-a întâmplat cu gospodăria militară. Faptele trecutului determină calea viitorului.

Intendența devine pe zi ce trece o știință care pătrunde în toate domeniile vieții omenești. Trecutul ei plin de învățăminte și creații constructive s-a adâncit mereu în substraturile istoriei și va supraviețui cât neamul și armata.

Scoaterea la lumină a materialului documentar în scopul alcătuirii istoricului întreținerii oștirilor românești în toate perioadele istoriei noastre naționale este, considerăm noi, de neapărată trebuință pentru orientarea în trecut și pentru deschiderea programului de viitor.

Întreținerea oștirii noastre de-a lungul veacurilor, avându-și resursele în resursele economiei naționale, se desfășoară în acord cu mersul vieții noastre economice și naționale. Este un organism viu a cărui funcție respiră și se dezvoltă în climatul țării și în destinul neamului.

Este necesar ca acum când punem la temelia gospodăriei noastre militare adevărul istoric, să nu mai stăm indiferenți și să nu închidem ochii nepăsători la faptele înaintașilor. Este necesar ca din urmele lor proprii să reconstituim prețiosul tezaur al trecutului nostru gospodăresc.

Educația noastră profesională în legătură cu trecutul, verificându-l cu atenție și legând spiritul înaintașilor de al urmașilor, va trebui să creeze pârghia de sprijin în toate perioadele carierei noastre profesionale.

Este necesar, credem noi, a se introduce la toate nivelele învățământului de specialitate, cunoașterea trecutului, fiindcă în armată, în viața națională, ca în genere în toate domeniile creațiilor omenești, în toate legile naturii, nu există evoluție fără trecut, generație fără înaintași, plantă fără rădăcini și progres fără istorie.

Fiindcă numai cunoscându-ne trecutul, adică străduințele înaintașilor, putem întări cu temei substratul virtuților noastre profesionale.

Documentele istorice ne arată că niciuna dintre armele și serviciile armatei nu are un caracter național mai pronunțat, în legătură cu întreținerea trupelor în trecutul nostru, ca Intendența noastră militară.

Toate armele și serviciile oștirii, în virtutea progresului tehnico-științific, au împrumutat sau împrumută tehnică străină în înzestrarea armatei și adeseori cu consecințe imprevizibile.

Evoluția armamentului, a științei și a artei militare, schimbă neconținut structura organică a armatei.

Influența aceasta, însă, nu a adus schimbări spectaculoase, în decursul timpului, principiului fundamental al întreținerii trupelor.

Hrana, îmbrăcăminte, solda și, în general, asigurarea întreținerii armatei, au constituit în trecut, astăzi și în viitor, stâlpii de reazem ai gospodăriei noastre militare, temeiul pentru totdeauna al regenerării virtuților noastre militare.

Toate aceste elemente de întreținere a oștirii, fiind procurate din producția economiei naționale și a locuitorilor ei au contribuit, în întregime, la alcătuirea din temelii a istoricului întreținerii trupelor cu un pronunțat caracter național. Și aceasta pentru că dacă într-adevăr clima și mediul influențează viața locuitorilor și armatei, în ceea ce privește hrana, îmbrăcăminte, locuința, tot astfel organul administrativ al oștirii prin evoluția lui istorică își modelează funcția și chiar spiritul în mediul înconjurător al națiunii din care face parte.

Sprijinul acesta reciproc între viața națiunii, bogățiile economice ale țării și întreținerea oștirii, este cu atât mai pronunțat cu cât se răsfrânge direct asupra organismului armatei, creând fapta

întemeiată pe adevărul care va supraviețui timpului, că de modul cum va fi întreținută viața oștirii va apăsa, cu forțe egale, cumpăna victoriei.

Sunt toate acestea, doar câteva dintre argumentele care ne-au condus la o grabnică semnă-lare a celei mai importante lucrări a maiorului de administrație, Anastasie Tomița Răzășul, și dorim să socotim aceasta doar un început, având în vedere că opera autorului este mai vastă, ea abordând pe lângă tematica istoriei administrației militare și aspecte generale ale evoluției armatei române, ale participării ei la luptele pentru libertate și unitate națională în diferite epoci istorice, ale cunoașterii operei unor mari personalități ale istoriei neamului românesc, precum și ridicării gradului de cultură și civilizație ale națiunii noastre.

Inegalabile sunt, de asemenea, evacuările faptelor de eroism ale unor combatanți în cele două războaie mondiale, ca și scrierile referitoare la rolul unor instituții de cultură ale statului la apărarea națională.

Scriitorul și opera sa sunt încă necunoscute din cauza interzicerii și apoi a distrugerii operelor sale, după 1947, a faptului că astăzi cu greu acestea pot fi găsite.

Frumusețea verbului autorului, stilul lui de povestitor face ca lectura să devină captivantă. Suntem conștienți că ceea ce am prezentat este doar un început, deoarece vom fi recunoscători celor ce ne vor înainta mai multe informații despre maiorul de administrație Anastasie Tomița Răzășul. Cu toată strădania noastră de a afla date biografice despre autorul operei recenzate, arhivele consultate rămân încă tăcute.

Și, în sfârșit, închinăm strădania noastră de a prezenta opera maiorului de administrație Anastasie Tomița Răzășul, tuturor acelor ce și-au dedicat în toate timpurile o parte a vieții și tot ce au avut mai bun, muncind fără răgaz și în condiții, nu întotdeauna dintre cele mai prielnice, pentru

asigurarea condițiilor de viață și de sănătate ale ostașului român atât în timp de pace, cât mai ales pe câmpul de luptă.

NOTE:

1 *Întreținerea Armatei Române dealungul timpurilor*, volum comemorativ apărut cu prilejul restabilirii destinului istoric al gospodăriei Oștirii Române și al aniversării a optzeci și cinci de ani de la introducerea intendenței în viața noastră militară și națională, Tipografia Marelui Stat Major, București, 1941, p. 443.

2 Mihail Kogălniceanu, *Cuvântul introductiv la Cursul de Istorie Națională*, Iași, 1834, https://www.tititudorancea.org.ro/mihail_kogalniceanu

3 Maior de administrație Anastasie Tomița Răzășul, *Gospodăria militară la români de la Dacia Traiană la România Reîntregită*, Tipografia „Viața Literară”, București, 1941, p. 148.

4 *Ibidem*.

5 <https://tudorvisanmiu.wordpress.com/.../eseul-dimitrie-cantemir>, accesat la 28.11.2016.

BIBLIOGRAFIE

*** *Întreținerea Armatei Române dealungul timpurilor*, volum comemorativ apărut cu prilejul restabilirii destinului istoric al gospodăriei Oștirii Române și al aniversării a optzeci și cinci de ani de la introducerea intendenței în viața noastră militară și națională, Tipografia Marelui Stat Major, București, 1941.

Maior de administrație Anastasie Tomița Răzășul, *Gospodăria militară la români de la Dacia Traiană la România Reîntregită*, Tipografia Viața Literară, București, 1941.

Kogălniceanu Mihail, *Cuvântul introductiv la Cursul de Istorie Națională*, Iași, 1834.

https://www.tititudorancea.org.ro/.../mihail_kogalniceanu_cuvant_www.armyacademy.ro/e-learning/working/capitol_4.html

<https://tudorvisanmiu.wordpress.com/.../eseul-dimitrie-cantemir>, accesat la 28.11.2016.